

Mourning for Yerushalayim in 2024: Tisha B'Av 5784

Sponsored By: Jay and Noa Zwiebel & Saul and Rebecca Lubetski in memory of David Zwiebel z"l

Presented By: Yeshiva University's Center for the Jewish Future

(1) מדרש תנחומא (נח ה:א)

"אלה תולדות נח נח וגו' את האלהים התהלך נח" [ו, ט], ג' פעמים בפסוק למה? זה אחד משלשה שראו ג' עולמות נח, ודניאל, ואיוב, נח ראה עולם בישובו וראהו בחרבנו וחזר וראהו בישובו

(2) בעל הטורים (במדבר לא:ב)

נקם נקמת בני ישראל – סמך זה לפרשת נדרים לומר לך שנודרים בעת צרה ומלחמה

(3) כלי יקר (בראשית לד:כה)

פי' רש"י שהיו בטוחים על כוחו של זקן, וי"א כי זקן זה היינו אברהם זקנם שהתפלל על בני יעקב כשיבואו לשכם ... ויתכן לפרש בטח שהיו בטוחים שלא יבקשו הכנעני והפריזי לעשות נקמה בעבורם, כי יאמרו מאחר שנכנסו בדת הנמולים אינם משלנו ויתישו מהם:

(4) רבי יונתן אייבשיץ ("מוצרונו הישן" - בראשית לד:טו)

מפני מה היו צריכים בני יעקב לנקום באנשי שכם בדרך מרמה ולהשיא להם את העצה שיימולו... התשובה היא: אילו הרגו את אנשי שכם שאינם נימולים היה קם רעש בעולם, סערה של מחאות; לא כן כשאנשי שכם נימולו ונודעו כיהודים, שאז היו בני יעקב בטוחים שלא יאונה להם כל רע: על רציחת יהודים לא תבוא בעולם תגובה כלשהי.

(5) איכה רבה (א:א)

אמר רב נחמן אמר שמואל משום ריב"ל קרא הקב"ה למלאכי השרת אמר להם מלך בשר ודם כשמת לו מת והוא מתאבל מה דרכו לעשות, אמרו לו תולה שק על פתחו, אמר להם אף אני כך אני עושה ... מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, אמרו לו מכבה את הפנסין, אמר להם כך אני עושה ... מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, כופה את המטות, כך אני עושה ... מלך בשר ודם מה דרכו לעשות יושב ודומם, כך אני עושה ... מלך בשר ודם אבל מה דרכו לעשות יושב ובוכה כך אני עושה דכתיב (ישעיה כ"ב) "ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה."

(6) חתם סופר (ויגש מד:כח)

"השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך" (תהילים קמז:יד) ... וי"ל דהנה השם גבולך שלום היינו תכלית השלום כי לכל אדם יש גבול ומעמד לחכמה שלו, יש שמדת הקנאה גבולה כשמגיע לקנא את חברו פסקה החכמה שלו ועושה דברים שהשכל מנגדם מפני המשטמה והקנאה, ויש עושים גבולה האכזריות ויש אהבת ממון או כבוד וכה"ג, אמנם הצדיק אין די בכל הני מילי להעבירו גבול חכמתו כי היא עולה על כולנה אמנם שם גבולה שלום כשרואה שאם יעשה כפי חכמתו יגיע מזה מחלוקת ומריבה אזי אומר עד פה תבוא גבול חכמתי ומוטב שאהי' שוטה כל ימי ולא אחזיק במחלוקת אפי' שעה א', ואמר קרא כי לזה האיש אשר שם השלום גבולו לזה "ישיביעהו ה' חלב חטים", כי אע"ג דמזוני לאו בזכותא תלי' אלא במזלא ולא תשתנה המזל אלא ע"י זכות גדול [כתוס' שבת קנ"ו], מ"מ זה הוא זכות גדול במה "ששם שלום גבולו וישיביעהו ה' חלב חטים".

(7) סידור בית יעקב (דיני ט"ב סוף חלון ו' ס"ק טז)

וכאן המקום להרחיב בו הדבור, אלמלא לא היה אלא עון זה בדינו שאין מתאבלין על ירושלים כראוי, די להאריך גלותנו, והיא בעיני הסיבה הקרובה ביותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונים אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פזורנו על צווארנו נרדפנו. לא הונח לנו להרגיע בגוים עם שפלותינו ענינו ומרודנו, לפי שיצא האבל הלז מלבנו בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו. שכחנו את ירושלים ולא עלתה על לבנו, ע"כ כמת מלב נשכחנו, מדור לדור נוסף יגון נוסף על יגוננו ומכאובנו, וכל אוהב אמת יודה לדברינו. וכאשר יוכיח הנסיון ביחוד ביום ט"ב המר, מי ומי המתאבל ונאנח על חורבן הבית ושממות ארצנו כראוי ממעמקי הלב כמה דמעות נשפכות על זאת, ואצ"ל כשאר ימי השנה אין זוכר ואין פוקד ואין דובר דבר ממנה, אפי' במחשבה לא בא זכרונה כאלו מקרה הוא היה לנו. על כן שבנו לחטאת אבותינו ללמוד דרכי העכו"ם שממנה נמשכו כל הרעות ...

(8) משנה סנהדרין (לז)

... לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא.

(9) טעם ודעת (ויקרא א:ד)

הטעם שציותה התורה לסמוך על הראש דוקא, נראה לפרש לפי כשאדם חוטא הוא לפי שכבר אור שכלו. כי אין אדם חוטא אלא אם נכנס בו רוח שטות, בין אם לא התבונן כלל במה שהוא עושה, ובין אם ידע אשר הוא עושה, אלא שלא נתעורר שכלו לעכב על ידו. בשניהם היה מעשהו כמעשה הבהמה שאין בה דעת. לכן ציותה התורה שיסמוך את ידיועל ראש הבהמה, וע"י החיבור עם ראש הבהמה יבין את הרמז שרמזה לו התורה, שבשעה שחטא חשוב היה ראשו כראש של בהמה.

(10) מלבי"ם (בראשית יד:יד)

וישמע אברם. ספר איך התרגש לבו מאהבת הקרובים, הגם שלוט התרחק מאתו ולא היה מתעורר אם היו לוקחים את רכושו, רק על מה שנשבה אחיו, וכבר כתב המורה כי האיש אשר רוח ה' תלבשהו, ילבש רוח עצה וגבורה עד שיעמוד לפעמים נגד מחנה

גדולה וילבש עוז וגבורה בלי פחד, וכמו שהיה ביהונתן בן שאול שנצח לבדו את מחנה פלשתים, וכן לא בקש אברם מבעלי בריתו שיעזרוהו במלחמה רק הריק את חניכיו ואת ילידי ביתו. חניכיו הם תלמידיו נערים שבאו אצלו להתחנך בעבודת ה' וללמוד אצלו, וילידי ביתו הם עבדיו שנולדו בביתו, ופי' וירק שזיין אותם בכלי זיין

(11) גמ' גיטין (נו:)

... זה טיטוס הרשע שחירף וגידף כלפי מעלה. מה עשה? תפס זונה בידו ונכנס לבית קדשי הקדשים, והציע ספר תורה ועבר עליה עבירה, ונטל סייף וגידר את הפרוכת, ונעשה נס והיה דם מבצבץ ויוצא, וכסבור הרג את עצמו

(12) ירושלמי (פאה א:א)

אמר רבי אבא בר כהנא דורו של דוד כולם צדיקים היו וע"י שהיה להן דילטורים היו יוצאים במלחמה והיו נופלים ... אבל דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"י שלא היה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין

(13) מהר"ל – נצח ישראל (פרק ה)

ויש לך להתבונן, מה עשה קמצא ומה פשעו ומה חטאו שאמר 'על ידי קמצא חרב ירושלים'? אבל יש לך לדעת, כי על ידי זה שהיה באותו הדור שנאת חנם ומחלוקת, ודרך המקום שיש בו שנאת חנם שיקח לו אוהב לחלוק עם אחר ששונא לו. וזה היה כאן, שהיה רחמיה קמצא. וזאת האהבה עצמה הוא באמת חלוק ופירוד ומחלוקת כמו השנאה, כי על ידי זה נעשה מחלוקת. ולפיכך האוהב הזה נקרא 'קמצא', שאין התקשרות זה רק כדי לחלוק על אחרים. והנה הפרוד והחלוק נאמר על המתחברים להיות אוהבים על זה הדרך. לכך נקרא בעל המחלוקת 'בר קמצא', שיש בו המחלוקת ביותר, והוא יותר גרוע. ומי שלא היה בו המחלוקת, רק שהיה מתחבר אל מי שהיה בעל מחלוקת, נקרא 'קמצא':

(14) שיחות עבודת לוי (עמ' ת"ד)

והקשה השל"ה הק' דאיתא במס' ר"ה (יח:): "ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו", שמשמע שמית הצדיק שוה לחורבן בית המקדש. ואילו באיכה רבה (א:לז) איתא, "מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממאה תוכחות חסר שתיים שבמשנה תורה, ומחורבן בית המקדש", דהיינו שמיתת צדיקים קשה יותר מחורבן בית המקדש ... ונראה ליישב שיש שני סוגים של צדיק: יש צדיק שעוסק רק בתורה, ויש צדיק שעוסק בתורה ובגמילות חסדים. והנה הצדיק שעוסק רק בהרבצת התורה הוא כמו בית המקדש, ששניהם משפיעים רוחניים ... אבל הצדיק שעוסק בתורה ובגמילות חסדים הוא יותר מבית המקדש, שהרי משפיע לנו בין ברוחניות ובין בגשמיות, וא"כ כשצדיק כזה מסתלק מאתנו הוא קשה יותר מחורבן בית המקדש.

(15) איכה רבה (פתיחתא כ"ד)

בשלשה מקומות בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה ולא הניחן, ואלו הן, בדור המבול ובים ובחורבן בית המקדש

(16) איכה רבה (ד:ד)

כתיב (תהלים ע"ט) "מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך", לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף נהי לאסף קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף, אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו וסיידה וכיידה וציירה ויצא בנו לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאות ושיבר את הקנים, ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר, אמרו לו המלך הפך חופתו של בנו ואת יושב ומזמר! אמר להם מזמר אני שהפך חופתו של בנו ולא שפך חמתו על בנו, כך אמרו לאסף הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל

(17) לקט שיחות מוסר (ח"ב עמ' רע"ו)

ועל כן בתוך האבל הגדול שאנו מתאבלים על אשר אבינו שבשמים ירוק ירק בפנינו והחריב את בית שכירתו והגלה אותנו מעל שולחנו, ובעוד אשר אנו מבכים על הצרה הזו כתינוק המושלך משלחן אביו וכעבד המושלך משלחן המלך אל אחורי הדלת, וממרים בבכי עד אשר ישמע אבינו וישוב וירחמנו - גם אז, בתוך האבל ומבעד לבכי עלינו להביט אל השגחת ד' המתגלית בתוך תוכו של החרבן ועל היותו עושה עמנו אות ופלא ומנהג אותנו בין העמים ברחמיו העצומים. וההתגלות הנוראה והמופלאה הזאת היא היא סיבת קביעת יום האבל ל"ו מ ו ע ד", כי על כן בתוככי האבל מתגלית יד ד' העושה כל אלה, ו"הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו" (עי' יומא סט ב) ויהיה יום תשעה באב יום זכרון ועדות לניסים הגדולים שנעשו לאבותינו בזמן החרבן, למען אשר נדע בגלותנו שכל אשר נעשה לישראל כל ימי גלותו לא מידם הרשעה של שונאי ישראל נעשה, אלא מאת ד' היתה זאת לייסרנו כדי להטיב לנו באחריתנו.

(18) מלבי"ם (תהלים קלז:א)

על נהלות פָּלַל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם־כִּינֵנוּ מְזַכְּרֵנוּ אֶת־צִיּוֹן. נתיסד לשנה הראשונה שכבש כורש את בבל, על נהרות בבל מה שבכינו בבבל והתאבלנו על ציון, לא היה בעבור שאבדנו הטובות הגשמיות מהעושר והקנינים שדות וכרמים, כי גם על נהרות בבל שם ישבנו. ר"ל שם ישבנו ישיבת קבע, והיה לנו גם שם נחלת שדה וכרם כמ"ש (ירמיה כ"ט) "בנו בתים ושבנו ונטענו גנות ואכלו את פריה". ובכ"ז גם בכינו בזכרנו את ציון, מפני שזכרנו קדושת ציון, ששם היה הבהמ"ק והעבודה והשכינה ע"ז בכינו, על האושר הרחני שנאבד מאתנו:

(19) אמרי שאול (עניני ראש חודש ס"ק ה עמ' קנג)

דוד מלך ישראל חי וקיים. למה נזכר ישראל עם דוד המלך? אלא לרמז הגם שנשמדו מליונים מאחינו בני ישראל ה"ד, אולם היות שדוד מלך ישראל חי וקיים - ואין מלך בלי עם - אז בודאי בעזה"י יחד אתו גם כל ישראל חי וקיים.